

In Memoriam Dr. R.H. van Gulik

H.N. Boon (in Voorpost, tijdschrift voor de buitenl. dienst). Foto: Charles van der Sloot.

法官狄

Het is moeilijk ons voor te stellen, dat wij zijn forse gestalte niet meer zullen zien, dat zijn tintelende ogen achter dikke brilglazen ons niet meer zullen aankijken en dat wij niet meer zijn gekuch zullen horen, dat de voorbode bleek te zijn van de noodlottige kwaal, die hem voortijdig zou doen heengaan.

Robert van Gulik bezat een zo markante begaafdheid voor het veld van zijn wetenschappelijke arbeid, dat men bijna kon denken aan een reïncarnatie van een grote geest uit het verleden van China die — in een Westers omhulsel — opnieuw ging schitteren. Een van de grote kenners van het vooroorlogse Nederlands Indië, Dr. de Kat Angelino, verbaasde zich er over hoeveel Chinees de gymnasiast van Gulik zich reeds had eigen gemaakt. Hij begon zijn Leidse studententijd in het bezit van een kennis, die anderen zich eerst na jarenlange studie weten te verwerven. Het was onvermijdelijk, dat hieruit wrijvingen voortkwamen: doctoraal en promotie vonden dan ook in Utrecht plaats, waarna hij in de tolken dienst van Buitenlandse Zaken werd opgenomen.

Kennis van Oosterse talen en inzicht in vreemde beschavingen kan de Westerling zich wel tot zekere hoogte eigen maken, maar een volko-

men vereenzelving daarmede blijft een zeldzaam gebeuren. Van Gulik was een dergelijke uitzonderlijke verschijning, waardoor hij in China en daarbuiten al bij zijn leven een legendarische figuur was geworden. Zijn volkomen beheersing van taal en cultuur deed hem bij voorkeur terreinen voor wetenschappelijk werk betreden, waarvoor anderen waren teruggekeerd, of die te buitenissig waren om door een Westerling te worden benaderd. Door zijn grote verzameling van Chinese *scrolls* kwam hij er toe de montage, bewerking en materiaalkeuze diepgaand te bestuderen, wat leidde tot een gedegen werk over dit onderwerp.

Luitgezelschap

Hoewel naar eigen oordeel niet muzikaal begaafd, werd hij geboeid door de Chinese muziek uit de Middeleeuwen, hetgeen leidde tot de oprichting van een luitgezelschap, waarvan de Chinese generaal Feng Yu-hsiang en hijzelf *co-chairman* waren: temidden van de Japanse bombardementen op Chungking verdiepte zich daar een select gezelschap erudieten in de oude melodieën.

Zijn vele aanrakingen met het werkelijke Chinese leven en de meer verfijnde en geraffineerde levenskunst der elite bracht hem tot het

schrijven van een standaardwerk over het liefleven in China in de verschillende bloeiperioden van het duizendjarig rijk.

Van Gulik wist het stempel van originaliteit te drukken op alles wat hij ondernam. Zijn levendige geest voerde hem steeds weer tot andere terreinen van bezigheid. De vertaling van een Chinees verhaal uit de Middeleeuwen bracht hem ertoe om zelf Chinese detectiveverhalen te ontwerpen. In vele oplagen en vertalingen hebben de Rechter Tie-verhalen niet alleen aan liefhebbers van detectieven een originele vorm van hun geliefde ontspanning geboden, maar miljoenen lezers terloops vertrouwd gemaakt met kleurrijke beelden uit de Chinese beschaving, die anders voor hen een gesloten boek zouden zijn gebleven.

Oploop

De illustraties van zijn boeken verzorgde hij zelf, want zijn beheersing van de cultuur strekte zich ook uit tot de calligrafie en tekenkunst, zodat hij zich een penseelstreek wist eigen te maken, die met de beste Chinezen kon wedijveren. Bij de overdracht van het kanselarijgebouw in Chungking ontstond op het kadaster een oploop onder de bezoekers, toen ontdekt werd op welk een kunstige wijze van Gulik de Chinese karakters van het Ambasadestempel had gestileerd.

Al kwam het niet tot de verfilming van de Rechter Tie-verhalen, omdat hij verzocht zelf toezicht te mogen houden op een historisch verantwoorde enscènering en costumering, winteravonden werden besteed aan het ontwerpen van marionetten en decors, waardoor een aanpassing van de verhalen voor cinematografische reproductie evengoed kon worden bereikt; vele Rechter Tie-verhalen werden omgewerkt tot *comic strips*. Via Chinese detective-verhalen kwam hij ook tot de bestudering van de Amsterdamse Jordaan atmosfeer, die hem tot een in dat milieu spelende *thriller* inspireerde.

In de stilte van de nacht

Hij was een van die werkelijk geniale mensen, die overal tijd voor had. Spelenderwijs schenen zijn wetenschappelijke en literaire werken tot stand te komen. Slechts weinigen kregen te zien welk een grote en geconcentreerde inspanning en nauwgezet onderzoek daaraan te grondslag lagen. Het liefst werkte hij in de stilte van de nacht, wanneer hij niet werd afgeleid door de eisen van het dagelijks leven of geluiden van buitenaf. Het was soms tegen de morguren wanneer hij de pen neerlegde. Zijn Sinologische verzameling nam een dergelijke omvang aan dat hij tenslotte gastvrijheid moest vragen en verkreeg in het Haagse Gemeentemuseum. Geen wonder dat hem leerstoelen in Harvard en Cambridge werden aangeboden: hij sloeg alles af, omdat hij vrij en ongebonden wilde blijven. Slechts de band met Buitenlandse Zaken achtte hij aanvaardbaar.

Van Gulik was trouw aan Buitenlandse Zaken en Buitenlandse Zaken bleef trouw aan hem, omdat zij beiden bereid waren elkander voldoende vrijheid te laten. Het was zeker niet altijd gemakkelijk in een door traditie en ambtelijke gebruiken afgebakende dienst een zo weinig traditionele figuur als van Gulik te absorberen, maar toch is dit gelukt.

Vervlochten

Al was hij door zijn belangstelling en studie geheel met China vereenzelvigd, hij bleef ondanks zijn huwelijk met een Chinese een hartsochtelijk Nederlander. Afkomstig uit een geslacht dat verschillende officieren aan het KNIL had geleverd waren zijn opvattingen eerder behoudend. In van Gulik waren de man van wetenschap en de diplomaat volkomen met elkander vervlochten. Men kan zijn wetenschappelijk werk niet volgen zonder kennis van zijn diplomatieke omzwervingen: zijn rapportages werden verrijkt door de inzichten, die hij wist te verwerven in kringen, waar in de regel een diplomaat geen toegang kreeg. Zo benutte hij de lange bootreis na het einde van zijn internering in Japan om zich in de aanloophavens van Afrika het Swahili eigen te maken; tijdens zijn detachering in Washington bij de *Far Eastern Commission* verdiepte hij zich op het Bureau voor Indianen-zaken van het Amerikaanse Ministerie van Binnenlandse Zaken in een onderzoek naar uitdrukkingen in de Navaho dialecten, die zouden kunnen wijzen op contacten tussen China en sommige Indianenstammen.

Op het departement

Zoals bij de Buitenlandse Dienst gebruikelijk is, werden lange perioden in het Verre Oosten afgewisseld door detacheringen op het Departement, waar van Gulik zich geheel thuisvoelde. Als Chef DAM speelde hij regelmatig 's middags een partijtje biljart op de Witte, maar wist daarnaast diepgaande analyses over oliekwesties in het Nabije Oosten te produceren.

Tijdens zijn laatste detachering als Chef AOD slaagde hij erin om voor deze afdeling en haar werk bij de andere directies en diensten van het Departement een groter begrip en waardering te vinden: hij ontving de medewerkers gaarne thuis en stimuleerde nieuwe initiatieven. Pedanterie en middelmatigheid waren hem een gruwel, maar hij had altijd tijd om anderen voort te helpen. Door zijn colleges in de cultuurgeschiedenis van het Verre Oosten in Utrecht liet hij de jongere generatie delen in zijn inzichten. Hij werd benoemd tot corresponderend lid van de Koninklijke Academie van Wetenschappen, een onderscheiding waarop hij veel prijs stelde.

Charles van der Sloot

Onlangs heb ik kennis mogen maken met Charles van der Sloot, een oud-diplomaat die als cultureel attaché onder Van Gulik diende in Japan. Op de foto hierboven ziet u hem rechts naast Van Gulik staan voor het theehuis *Kagetsu* in Nagasaki. Van der Sloot is inmiddels 97 jaar oud maar zijn geheugen is nog uitstekend. Tijdens mijn bezoek vertelde hij allerlei interessante verhalen over zijn kleurrijke leven en zijn ervaringen met Van Gulik.

Het begon half augustus met een bestelling van mijn gedenkboek over Van Gulik door ene Henk van der Post. Hij vertelde dat hij een boek had geschreven getiteld *Haat en liefde voor Japan*, een biografie van Charles van der Sloot die in beperkte oplage onder vrienden en bekenden zou worden verspreid. Natuurlijk was mijn nieuwsgierigheid gewekt en begon ik te zoeken naar informatie over Van der Sloot.

De eerste bron was de biografie van Barkman (zie foto) en Van der Hoeven. Daarin is op blz. 285 te lezen:

Ook in deze derde periode in Japan bezocht Van Gulik dikwijls de bekende plaatsen, meestal vergezeld door de cultureel attaché Charles van der Sloot, die de situatie daar uitstekend kende en bovendien een voortreffelijk amateurfotograaf was.

Google leverde niet veel op, maar dat weinig was intrigerend: *Een lampion voor een blinde*, het Boekenweekgeschenk van 1974, is door Bertus Aaffes opgedragen aan Charles van der Sloot en zijn vrouw Terry.

Van der Post verraste mij in zijn volgende mail met de mededeling dat Van der Sloot de maker is van de iconische foto van Van Gulik met zijn gibbon Jinja die de voorkant van de Franse vertaling *Les trois vies de Robert van Gulik* siert en die in de Nederlandse versie te vinden is vlak voor pagina 225. Hij vervolgde met de mededeling dat hij samen met Van der Sloot bezig was een goede bestemming te vinden voor diens archief en koppelde daar de vraag aan in welke mate ik een verzamelaar ben.

Gelukkig slaagde ik er, mede op voorspraak van Leentje de Vries, in om hen ervan te overtuigen dat mijn verzameling een waardige bestemming zou zijn voor de archiefstukken over Van Gulik. Daarom mocht ik bij het afscheid enkele dozen meenemen vol met documenten, foto's, en zelfs een DVD met daarop bewegende beelden van Van Gulik in functie als ambassadeur. De komende tijd zal ik proberen zoveel mogelijk uit dat archief te delen via deze nieuwsbrief en via de website. Daar is nu al een kort fragment te vinden waarop Van Gulik te zien is bij een ceremonie rond het standbeeld van ir. Van Doorn, een Nederlander die tegen

het einde van de 19^e eeuw belangrijke waterwerken realiseerde in Japan.

Links Van der Sloot, rechts Carl Barkman

Vervolg

In de necrologie hierboven is sprake van een luitgezelschap en een Chinese generaal. In nieuwsbrief 85 heb ik daar al eens aandacht

高
羅
佩

aan besteed. Binnenkort komt hier een vervolg
op n.a.v. een recente aanwinst.